नारीश्वरप्राया उमामाहेश्वरी तिथिः"। भविष्यत्पुराणे द्वादशीकल्पेऽपि "नवम्या सह कार्य्या द्वादशी नवमी तयेति"। निषेधस्तु पद्मपुराणेऽभिहितः "न कार्य्या नवमी तात! दशम्या तु कदाचनेति"। सेयं नवमी भविष्यत्पुराणोक्तव्रतादौ द्रष्टव्या। "ननु कृष्णनवम्याः पूर्वविद्धत्वेऽपि शुक्लनवमी परविद्धाऽस्तु। "शुक्लपक्षे तिथिर्ग्राह्या यस्यामभ्युदितो रविरिति" वचनात् मैवम् पूर्वोक्तेषु वचनेषु दशमीविद्धायाः साक्षान्निषेधात्। ननु तस्य निषेधस्य सामान्यरूपत्वात् कृष्णपक्षे सङ्कोचोऽस्त्विति चेत् न सङ्कोचहेतोर्भवतोदाहृतस्यापि सामान्यरूपत्वात्। पक्षयोरुभयोरपि पूर्वविद्धैव ग्राह्या। रामनवमी तु "चैत्रशुद्धा तु नवमी पुनर्वसुयुता यदि। सैव मध्याह्नयोगेन महापुण्यतमा भवेत्। नवमी चाष्टमीविद्धा त्याज्या विष्णुपरायणैः। उपोषणं नवम्यां वै दशम्यां पारणं भवेदिति" वचनादष्टमीविद्धा सनक्षत्रापि नोपोष्या" इति भेदः। "सा चाष्टमीयुता ग्राह्या युग्मात्। भविष्ये "मासैश्चतुर्भिर्यत् पुण्यं विधिनाऽऽपूज्य चण्डिकाम्। तत्फलं लभते वीर! नवम्यां कार्त्तिकस्य च। तथा "नवम्यां नव वर्षाणि राजन् पिष्टाशनो भवेत्। तस्य तुष्टा भवेद्गौरी सर्वकामप्रदा शुभा" "माघे मासि तु या शुक्ला नवमी लोकपूजिता। महानन्देति सा प्रोक्ता सदानन्दकरी नृणाम्। स्नानं दानं तपो होमो देवार्चनमुपोषणम्। सर्वं तदक्षयं याति यदस्यां क्रियते नरैः" ति० त०।

नवमल्लिका स्त्री नवा स्तुत्या मल्लिका कर्म०। नवमालिकायाम् पुष्पप्रधाने वृक्षभेदे (नोयालि) शब्दरत्ना० तस्याः पुष्पेऽपि "पुष्पे जातिप्रभृतयः स्त्रीलिङ्गाः" इत्युक्तेः स्त्रीत्वम्। "उपययौ विदधन्नवमल्लिकाः" माघः नवमल्लीत्यप्यत्र

नवमालिका स्त्री नवा स्तुत्या मालिका। (नोयालि) ख्याते १नवमल्लिकावृक्षे अमरः। "वासन्ती" नेवारी इति लोके तन्नाम। तद्गुणाः "नेपाली कथिता तज्ज्ञैः सप्तला नवमालिका। वासन्ती शीतला लघ्वी तिक्ता दोषत्रयास्रजित्" भावप्र०। २द्वादशाक्षरपादके छन्दोभेदे च "इह नवमालिका नजमयैः स्यात्" वृ०र०।

नवयज्ञ पु० नवधान्यनिमित्तो यज्ञः। नवान्ननिमित्ते यज्ञे आग्रायणशब्दे ६२२पृ० दृश्यम् "शरद्वसन्तयोः केचिन्नवयज्ञं प्रचक्षते। धान्यपाकवशादन्ये श्यामाको वनिनः स्मृतः" कर्मप्रदीपे कात्या०। वनिनः वानप्रस्थस्य।

नवयोनिन्यास पु० तन्त्रसारे निबन्धोक्ते न्यासभेदे "नवयोन्यात्मकं न्यासं कुर्य्याद्बीजैस्त्रिभिः क्रमात्। कर्णयोश्चिबुके भूयो गण्डयोर्वदने पुनः। नेत्रयोर्नसि विनस्येदंसयोः कण्ठरे पुनः। ततः कूर्परयोः कुक्षौ जानुनोर्ध्वजमूर्द्धनि। पादयोर्गुह्यदेशे च पार्श्वयोर्हृदयाम्बुजे। स्तनयोः कण्ठदेशे च त्रीणि बीजानि विन्यसेत्"।

नवयौवन न० नवं यौवनम्। २अभिनवे यौवने "नवयौवनसम्पन्नां सर्वाभरणभूषिताम्" दुर्गाध्यानम्। नवं यौवनं यस्याः। २अभिनवयौवनवत्यां स्त्रियां स्त्री हारा०

नवरत्न न० नवगुणितं रत्नम्। नवविधे माणिक्यादिरत्ने तानि च कर्मभेदे भिन्नानि यथा

"मुक्ताः माणिक्यवैदूर्य्यगोमेदान् वज्रविद्रुमौ। पद्मरागं मरकतं नीलञ्चेति यथाक्रमम्" इति तन्त्रसारः। नवग्रहदोषशान्त्यै धार्य्याणि नव रत्नानि यथा "वैदूर्यं धारयेत् सूर्ये स्फटिकं मृगलाञ्छने। आवनेयेऽपि माणिक्यं पद्मरागं शशाङ्कजे। गुरौ मुक्तां भृगौ वज्रं शनौ नीलं विदुर्बुधाः। राहौ गोमेदकं धार्यं केतौ मरकतन्तथा।" दीपिका। २विक्रमादित्यराजसभास्थनवसंख्यकपण्डिते च यथा "धन्वन्तरिक्षपणकामरसिंहशङ्कुवेतालभट्टघटकर्परकालिदासाः। ख्यातो वराहमिहिरो नृपतेः सभायां रत्नानि वै वररुचिर्नव विक्रमस्य" ज्योतिर्विदा०

नवरस पु० नवगुणितो रसः। अलङ्कारोक्ते शृङ्गारादिके रत्यादिस्थायिनवभावके नवविधे रसे "रतिर्हासश्च शोकश्च क्रोधोत्साहौ भयं तथा। जुगुप्सा विस्मयश्चैवमष्टौ प्रोक्ताः शमोऽपि च" स्थायिभावानुक्त्वा

"शृङ्गारहास्यकरुणरौद्रवीरभयानकाः। बीभत्सोऽद्भुत इत्यष्टौ रसाः शान्तस्तथा मतः" सा०द०। पृथक्करणम् "अष्टौ नाट्ये रसाः स्मृताः" इत्युक्तेः नाट्ये अष्टविधत्वम् "निर्वेदस्थायिभावोऽपि शान्तोऽपि नवमो रसः" इत्युक्तेः काव्ये नवविधत्वमिति सूचनाय। प्रबोधचन्द्रोदयनाटके शान्तरसवर्णनं भारतादिशास्त्रविरुद्धम्। "नवरसरुचिरा भारती कवेर्जयति" काव्यप्र०।

नवरात्र त्रि० नवभिः रात्रिभिर्निर्वृत्तं तद्धितार्थे द्विगुः "द्विगोर्लुगनपत्ये" तद्धितस्य ठको लुक् अच्समा०। नवभी रात्रिभिस्तदुपलक्षितैर्दिनैर्वा निर्वृत्ते यागादौ "नवरात्रास्तत्वारः" कात्या०श्रौ० ४।३।१४ "नवरात्रे त्रिककुत्काः" कात्या०श्रौ० ३५।१३। नवरात्रसाध्ये २व्रतभेदे तद्विधानकालनिर्णयादि नि० सि० उक्तं यथा